

Inleiding

De kunst van het opsporen

In dit boek 'De kunst van het opsporen' laten we zien dat opsporen een serieus vak is. Het vraagt om creativiteit, scherp waarnemen, logisch redeneren en samenwerken. Rechercheren is geen exacte wetenschap; je hebt te maken met complexe vraagstukken en elke situatie is anders. Daarom draait het altijd om maatwerk. Algemene vakkennis is belangrijk, maar die moet je telkens afstemmen op de unieke omstandigheden van het onderzoek. Je stelt continu nieuwe vragen, kijkt kritisch naar de feiten, werkt verschillende scenario's uit en toetst die aan de werkelijkheid.

In de kern van dit vak draait het om het begrijpen en analyseren van menselijk gedrag. Het is daarbij belangrijk dat je je ervan bewust bent dat alles wat je onderzoekt onderdeel uitmaakt van een verhaal. Dit betekent dat je moet schakelen tussen het grotere geheel en de kleinste details. Logisch nadenken is belangrijk, maar minstens zo belangrijk zijn je verbeeldingskracht en inlevingsvermogen. Waarom gedragen mensen zich zoals ze zich gedragen? Geduld is onmisbaar, net als het analytisch vermogen om losse stukjes informatie te doorgronden en samen te voegen tot een coherent verhaal. De kunst van het opsporen is het vermogen om verschillende puzzelstukken bij elkaar te brengen – zelfs als niet alle informatie direct voorhanden is – en daarmee een reconstructie van de ware toedracht te maken.

Opsporen doe je nooit alleen. Het is een proces dat zich afspeelt binnen een netwerk van collega's en partners. Binnen de politie werk je samen met mensen van verschillende afdelingen, van wijkagenten en analisten tot rechercheurs en andere specialisten. Maar ook buiten de politie werk je samen, bijvoorbeeld met burgers, private partijen en bijzondere opsporingsdiensten. Het vraagt om een slimme balans: systematisch werken én flexibel blijven inspelen op nieuwe inzichten en onverwachte wendingen. De kunst van het opsporen is ook een leerproces. Je lost niet alleen zaken op, maar groeit ondertussen als professional. Iedere zaak brengt nieuwe uitdagingen en kansen met zich mee om jezelf verder te ontwikkelen. Zo word je steeds beter in het vak en sta je sterker in toekomstige onderzoeken.

Opsporen is een fascinerend proces. Het is een kunstvorm waarin precisie, samenwerking en inzicht in menselijk gedrag samenkomen. Een belangrijk onderdeel van dit proces is het helder en goed onderbouwd presenteren van je onderzoeksresultaten. Dit doe je niet alleen voor het Openbaar Ministerie (OM), de rechters en de verdediging, maar ook voor de samenleving. Rechters gebruiken jouw bevindingen als basis voor hun beslissingen. Die beslissingen zijn normgevend en hebben vaak een brede impact op de maatschappij.

In dit boek duiken we dieper in het opsporingsproces van de politie. Het is geschreven voor hbo-studenten, maar ook uitstekend bruikbaar in de praktijk en voor wetenschappelijke toepassingen. Wat dit boek uniek maakt, is dat het het

recherchevak zo uitgebreid beschrijft. Er is nog geen vastomlijnde theorie over dit vakgebied. In dit boek leggen we een basis voor die eigen theorievorming, gericht op het verbeteren van de praktijk. Hiermee hopen we een bijdrage te leveren aan de verdere professionalisering van het vak.

Eerst verduidelijken we de termen ‘criminaliteitsbeheersing’, ‘opsporen’ en ‘rechercheren’, omdat je deze regelmatig in dit boek tegenkomt. Vervolgens geven we achtergrondinformatie over de verschillende teams die betrokken zijn bij de opsporing van criminaliteit en bespreken we de diverse soorten rechercheurs. Daarna volgt een leeswijzer en sluiten we deze inleiding af met een dankwoord.

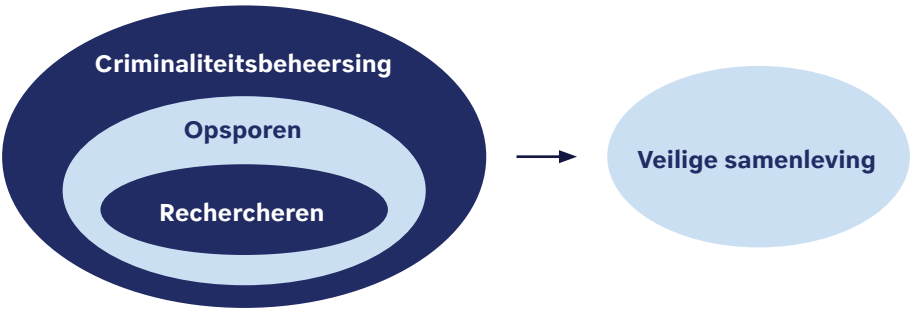
Criminaliteitsbeheersing, opsporen en rechercheren

In dit boek kom je regelmatig de termen criminaliteitsbeheersing, opsporen en rechercheren tegen. Deze termen staan voor verschillende abstractieniveaus. Criminaliteitsbeheersing is de breedste term en gaat over zowel het voorkomen als het aanpakken van criminaliteit. Binnen criminaliteitsbeheersing is opsporen (of opsporing) een van de manieren om criminaliteit aan te pakken.

Opsporen en rechercheren zijn twee nauw verwante begrippen. Volgens artikel 132a van het Wetboek van Strafvordering betekent opsporen dat er onder leiding van de officier van justitie onderzoek wordt gedaan naar strafbare feiten met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen. Dit wordt ook wel ‘opsporen in enge zin’ genoemd. Deze beschrijving komt sterk overeen met het begrip rechercheren. Rechercheren is het geheel aan werkzaamheden dat de recherche uitvoert en dat gericht is op het onderzoeken en oplossen van een strafbaar feit.

Het begrip opsporen heeft in de loop van de tijd qua onderzoek en uitvoering een ruimere toepassing gekregen. Dit is terug te zien in zowel het aantal partijen dat erbij betrokken is, als in de manier van werken. Tegenwoordig zie je dat niet alleen de recherche zich met opsporing bezighoudt, maar ook andere politiecollega's, zoals agenten in het blauw en ook (internationale) partners, publiek-private instanties en zelfs burgers. Samenwerken staat hierbij centraal. Dit ‘opsporen in brede zin’ gaat verder dan het oplossen van een enkel strafbaar feit. Het draait ook om een bredere aanpak van criminaliteit. Denk bijvoorbeeld aan het opwerpen van barrières voor criminelen, het afpakken van hun financiële middelen of het signaleren en adviseren zodat (preventieve) maatregelen genomen kunnen worden. Het karakter van de opsporing is daarmee verbreed van incidentgericht naar probleem- of fenomeengericht.

In figuur 1 kun je zien hoe de termen criminaliteitsbeheersing, opsporen en rechercheren zich tot elkaar verhouden.

Figuur 1: Criminaliteitsbeheersing, opsporen, rechercheren.

Je ziet hoe de verschillende termen met elkaar verweven zijn en in elkaars verlengde liggen. Het is vaak lastig om ze scherp van elkaar te scheiden, dat zul je ook merken in dit boek: soms worden de termen door elkaar gebruikt. We gebruiken bijvoorbeeld de termen ‘opsporingsambtenaar’ en ‘rechercheur’ door elkaar heen. Hoewel de abstractieniveaus verschillen, hebben ze één gemeenschappelijk doel: bijdragen aan een veilige samenleving.

Welke teams houden zich bezig met opsporen?

Het opsporen van criminaliteit gebeurt op verschillende niveaus binnen de politieorganisatie: van het basisteam tot de districtsrecherche, de regionale recherche en ook op landelijk niveau. Zie tabel 1.

Tabel 1: Niveaus van opsporen in de politieorganisatie.

Lokaal: Basisteam recherche	Lokale opsporingsambtenaren hebben direct contact met de samenleving en zijn verantwoordelijk voor het oplossen van lichtere strafbare feiten. Ze hebben ook een belangrijke signaalfunctie naar de andere niveaus binnen de politie.
District: Districts- recherche	Deze teams pakken zaken aan die te groot of te complex zijn voor het basisteam. Denk hierbij aan georganiseerde misdaad op districtsniveau en high impact criminaliteit, zoals roofovervallen en woninginbraken.
Regionaal: Dienst Regionale Recherche	Op regionaal niveau worden gecompliceerde zaken behandeld die meerdere districten overschrijden, zoals grote drugsoperaties, zware geweldsmisdrijven en situaties met een grote maatschappelijke impact.
Landelijk: Landelijke Recherche	Op het hoogste niveau worden de meest omvangrijke en complexe zaken aangepakt, vaak met een internationale dimensie. Dit omvat onder andere de bestrijding van terrorisme, drugscriminaliteit en mensenhandel.

Een belangrijke, maar niet de enige taak van rechercheurs is het uitvoeren van opsporingsonderzoeken. In dit boek ligt de focus op opsporingsonderzoeken waarbij de opsporingscyclus – die geïntroduceerd wordt in hoofdstuk 2 – centraal staat. Binnen de politie bestaat ongeveer 19 procent van de operationele sterkte uit recherchecapaciteit, wat neerkomt op zo’n 10.000 medewerkers. Dit aantal is relatief laag als je kijkt naar de vele taken en verwachtingen op het gebied van criminaliteitsbeheersing.

Functies bij de recherche

Mensen die bij de recherche werken, hebben verschillende taken en achtergronden. Er zijn diverse functies, variërend van algemeen tactisch rechercheur tot gespecialiseerde rechercheurs op specifieke terreinen, zoals financieel, digitaal, forensisch, zeden, familie en milieu. De tactisch rechercheur is de spin in het web en speelt een centrale rol. Dit boek richt zich vooral op de functie van de tactisch rechercheur. De tactisch rechercheur maakt onderdeel uit van een tactisch team, ook wel tactisch opsporingsteam genoemd. In zo’n team werken verschillende functies samen aan het onderzoeken van strafbare feiten. In tabel 2 vind je een korte omschrijving van het werk van vier verschillende soorten rechercheurs waarmee je in de praktijk veelal te maken krijgt.¹

Tabel 2: Vier soorten rechercheurs.

	Vier soorten rechercheurs
Tactisch rechercheur	Tactisch rechercheurs coördineren opsporingsactiviteiten, voeren tactisch onderzoek uit en nemen hierin belangrijke beslissingen. Ze hebben direct contact met getuigen en verdachten, wat cruciaal is voor de dagelijkse operationele leiding en besluitvorming in het veld.
Forensisch rechercheur	Forensisch rechercheurs (onder)zoeken sporen zoals vingerafdrukken, haren, bloedsporen en schoenafdrukken. Ze stellen deze sporen veilig, zodat ze verder onderzocht kunnen worden. Dit is essentieel voor het verkrijgen van forensisch bewijs.
Digitaal rechercheur	Digitaal rechercheurs onderzoeken en analyseren digitale bewijsstukken zoals computers, mobiele telefoons, netwerken en andere digitale apparaten. Deze rol wordt steeds belangrijker voor het verkrijgen van digitaal bewijs.
Financieel rechercheur	Financieel rechercheurs richten zich op het onderzoeken van financiële posities en transacties. Ze pakken financiële delicten aan, zoals witwassen, fraude, afpersing en ondergronds bankieren. Ook berekenen ze wederrechtelijk verkregen voordeel. Dit is cruciaal voor het ontdekken van financiële situaties en stromen, en voor het terugvorderen van crimineel verkregen vermogen.

¹ Voor meer informatie zie het hoofdstuk Rechercheurs van Klerks & Kop 2024.

In het officiële functieoverzicht van de politie kom je overigens de term ‘rechercheur’ niet meer tegen; daar wordt gesproken over functies als generalist tactische opsporing, senior tactische opsporing, operationeel specialist of expert. Zie voor een korte omschrijving het volgende kader. Voor de leesbaarheid gebruiken wij de algemene term van ‘rechercheur’ of ‘opsporingsambtenaar’.

Samenstelling opsporingsteam, benaming volgens het officiële functieoverzicht:

De **teamleider tactische opsporing** is verantwoordelijk voor de aansturing van het tactische team en zorgt voor de coördinatie van het onderzoek. De teamleider houdt het overzicht, maakt strategische keuzes en zorgt ervoor dat de beschikbare capaciteit en middelen goed worden ingezet.

De **generalist tactische opsporing** houdt zich bezig met de uitvoering van het onderzoek.

De **senior tactische opsporing** heeft meestal meer ervaring en expertise, fungeert vaak als mentor voor de generalisten en houdt zich bezig met complexere zaken.

Een **operationeel specialist of expert** beschikt over diepgaande kennis van specifieke onderzoekstechnieken en ondersteunt het team met gespecialiseerde kennis, bijvoorbeeld op het gebied van digitale opsporing, financiële recherche of andere specifieke domeinen.

Daarnaast zijn er analisten die het opsporingsteam ondersteunen bij het verzamelen en analyseren van data en informatie uit verschillende bronnen.

Leeswijzer

Dit boek bestaat uit twaalf hoofdstukken. In de eerste drie hoofdstukken ontdek je wat het vak inhoudt en wat vakmanschap betekent. De hoofdstukken 4, 5 en 6 staan in het teken van het opsporingsonderzoek. Hier lees je alles over bewijstheorieën en krijg je inzicht in de opsporingscyclus, zowel in theorie als in de praktijk. In de hoofdstukken 7, 8, 9 en 10 gaan we de diepte in. Deze verdieping helpt je om je vakmanschap verder te professionaliseren. Tot slot richten de laatste twee hoofdstukken – 11 en 12 – zich op de afhandeling van het procesdossier en de toekomst van het vak.